

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ: УТОЧНЕННЯ КАТЕГОРІАЛЬНО-ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ

Стаття присвячена уточненню категоріально-понятійного апарату стратегічного аналізу, необхідність в якому зумовлена відсутністю комплексних наукових праць з вищезазначеної тематики та різноспрямованістю наукових підходів до визначення його змістовної інтерпретації.

На підставі критичного аналізу економічної літератури автором виділено плановий, процесний, методологічний, обліковий, контрольний та системний підходи до трактування сутності стратегічного аналізу і визначено, що стратегічний аналіз є багатоаспектною, комплексною категорією. Порівняльна оцінка традиційного поточного та стратегічного аналізу дозволила виділити відмінні ознаки останнього: необхідність врахування впливу факторів зовнішнього середовища на діяльність підприємства; довгостроковий характер; використання специфічної методології аналізу; спрямованість на майбутнє; особлива мета і завдання здійснення.

У статті уточнено поняття стратегічного аналізу як функції стратегічного управління, що спрямована на комплексне всебічне дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища суб'єкта господарювання, для визначення поточного стану справ на підприємстві та виявлення тенденцій, особливостей, можливих напрямів його розвитку. Визначено, що проведення наукових досліджень в галузі стратегічного аналізу потребує розробки його узагальненої концептуальної моделі та уточнення мети, завдань, принципів та методів стратегічного аналізу.

Ключові слова: стратегічний аналіз; економічний аналіз; метод, потенціал.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання значно збільшився інтерес до проблем стратегічного управління, що пов'язано з необхідністю суб'єктів господарювання функціонувати в умовах динамічного зовнішнього середовища та гнучко пристосовуватися до його змін. Це обумовило становлення теорії стратегічного управління як молоді науки, що продовжує активно розвиватися. В межах цієї науки на початку ХХ ст. виник термін «стратегічний аналіз», що обумовлювалось потребою у проведенні аналізу альтернативних стратегій, які формувалися підприємствами у нових умовах господарювання. В економічній літературі існують розбіжності у визначенні місця стратегічного аналізу у складі стратегічного управління. Стратегічний аналіз визначають як окремий напрям, вид економічного аналізу, що виділяється за часовою ознакою (часовим горизонтом) поряд з поточним (оперативним); функцію управління; метод діагностики тощо. Крім того, змістова інтерпретація стратегічного аналізу є різноспрямованою, що актуалізує необхідність уточнення його категоріально-понятійного апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження змістовного тлумачення стратегічного аналізу та визначення його місця в системі управління здійснювалося в наукових працях закордонних та вітчизняних вчених: І.Ансоффа, О.С. Віханського, А.Т. Зуб, Б.Карлоффа, З.Є. Шершньової та багатьох інших. Водночас комплексних наукових праць, присвячених стратегічному аналізу суб'єктів господарювання, в сучасній науковій літературі недостатньо, що потребує розвитку та поглиблення існуючих теоретичних положень.

Метою статті є дослідження та критична оцінка наукових позицій щодо змістовного трактування стратегічного аналізу та уточнення його сутності.

Викладення основного матеріалу дослідження. Термін «аналіз» походить з грецької «analysis», що в перекладі означає «розділяю», «розчленюю». Такий поділ дозволяє зрозуміти внутрішню сутність досліджуваного предмета, явища, процесу, визначити роль кожного елемента в досліджуваному явищі або процесі. Слід зазначити, що аналіз як наука сформувався в результаті диференціації суспільних наук.

Раніше функції аналізу вивчалися в межах таких дисциплін, як балансоведення, бухгалтерський облік, фінанси, статистика. Однак з часом зазначені вище науки вже були неспроможні забезпечити всі запити практики. Виникла нагальна необхідність виділення аналізу в самостійну галузь знань. Розвиток економічного аналізу як окремої науки досить докладно досліджувався в працях М.І. Баканова, І.А. Белобжецького, Г.І. Кіндрацької, Б.М. Литвина, Є.В. Мниха, О.В. Олійник, В.Ф. Палія, В.В. Сопка, М.Г. Чумаченка А.Л. Шеремета та багатьох інших науковців.

© І.В. Саух, 2014 аналізу помітно підвищився. Савицька Г.В., аналізуючи роль і місце аналізу в системі управління, наголошує на тому, що «для управління виробництвом потрібно мати уявлення не лише про хід виконання плану, результати господарської діяльності, але і про тенденції та характер змін, що відбуваються в діяльності підприємства. Усвідомлення, розуміння інформації досягаються за допомогою економічного аналізу» [1, С. 16–17].

Кохановський В.П. аналіз досліджує в контексті методів пізнання як загальнологічний метод, що є розподілом об'єкта на складові частини з метою їхнього самостійного вивчення [2, С. 266]. Не заперечуючи твердження автора, уточнимо, що об'єктом нашого дослідження є стратегічний аналіз як складова частина (напрям, вид) економічного аналізу.

Як економічний аналіз В.А. Кочерін визначає «систему спеціальних знань, пов'язану з дослідженням економічних явищ та процесів, в їх взаємозв'язку та взаємообумовленості, що складаються під впливом об'єктивних економічних законів, з науковим обґрунтуванням державних планів, додаткових зобов'язань та об'єктивною оцінкою їх виконання, з виявленням позитивних та негативних факторів та виміром їх дії, з розкриттям тенденцій господарського розвитку, з визначенням невикористаних внутрішньогосподарських резервів, з узагальненням передового досвіду, з прийняттям оптимальних управлінських рішень» [3]. Це трактування економічного аналізу відповідає умовам минулого часу – плановій економіці. Сучасні ринкові умови вимагають формування нових підходів до управління та аналізу.

В контексті управління І.А. Белобжецький [4] отожднює економічний аналіз з функцією управління, яка забезпечує науковість прийняття рішень і тісно пов'язана з контролем. Наявний взаємозв'язок аналізу з контролем сприяв виникненню помилкового твердження, що аналіз є підсистемою, складовою частиною контролю та ревізії. З цього приводу Е.А. Вознесенський стверджує, що аналіз – органічна частина ревізії, результати якої, в свою чергу, нерідко використовується при аналізі [5, С. 68]. Цю ж позицію підтримує Ю.А. Данилевський, який вважає аналіз однією з основних форм контрольно-ревізійної роботи [6].

Наявність тісного взаємозв'язку аналізу з контролем пояснюється І.А. Белобжецьким, який пише: «Попередній аналіз звітності та інших джерел інформації дозволяє правильно обрати об'єкти та тематику ревізій і перевірок. Одночасно прийоми аналізу широко використовуються у здійсненні контрольних дій, особливо у комплексних ревізіях діяльності підприємств та об'єднань» [4, С. 11]. Звичайно, основним завданням аналізу є отримання об'єктивної та достовірної інформації про ефективність господарювання об'єкта аналізу та контролю, в ролі якого є суб'єкт підприємницької діяльності. А тому інформаційним джерелом аналізу фінансового стану і фінансових результатів є переважно дані фінансової звітності. Взаємозв'язок контролю з аналізом досліджує і О.Омелюк: «Дані два елементи в системі фінансового управління господарюючим суб'єктом мають тісну взаємодію та взаємопроникнення. З одного боку, здійснення контролю всередині господарюючого суб'єкта неможливе без застосування аналітичних процедур, з іншого боку – використання аналізу з метою фінансового управління несе в собі і виконання контрольної функції» [7, С. 21].

Ми погоджуємося з твердженням автора, але водночас наголошуємо на самостійності аналізу як окремої функціональної науки та функції управління.

Визначення аналізу як самостійної науки та прикладної діяльності, яка реалізуються шляхом виконання аналітичної функції, призвело до дослідження аналізу як окремої навчальної дисципліни [5; 8; 4; 9].

Інший підхід, представлений К.В. Ізмайловою, засвідчує, що аналіз – це метод оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства [10].

Відкидає твердження про підпорядкованість аналізу будь-яким функціональним наукам І.Д. Лазаришина: «У сучасних умовах в Україні здійснюються спроби підпорядкувати економічний аналіз іншим наукам, у першу чергу, управлінському обліку, фінансовому менеджменту, аудиту, обґрунтовуючи це економічною доцільністю в умовах переходу до ринку. Це є свідченням зростання рівня функціональної якості кожної з цих наук, намаганням досягнення ними системності та універсальності» [11, С. 140–141]. Частково хибна теза про підпорядкування аналізу іншим наукам пов'язана з взаємопроникненням методів аналізу в інші функціональні дисципліни.

О.В. Олійник вважає, що економічний аналіз як наука є системою, що відображає у свідомості суб'єкта, яким виступає дослідник, вчений, властивості об'єкта та їх взаємовідносини при вирішенні завдання пізнання. Економічний аналіз як процес впливу на дійсність, тобто як вид діяльності – спосіб використання суб'єктом властивостей об'єктів та взаємовідносин між ними при вирішенні завдань управління за допомогою взаємозв'язку відповідних методів, організаційних форм, технологій. Застосувавши системний підхід до економічного аналізу, автор розкриває його зміст як прикладної функціональної науки, як практичної діяльності та як навчальної дисципліни [12, С. 155]. Причому автор в контексті дослідження аналізу як практичної діяльності визначає наявність підходів до аналізу як окремої самостійної функції управління, елемента функції управління та забезпечуючої інформаційної системи обґрунтування управлінських рішень.

Аналіз як науку розглядав А.Д. Шеремет: «Економічний аналіз як наука є системою спеціальних знань про методи та прийоми дослідження, які застосовуються для розробки та аналізу економічної інформації про діяльність організацій (підприємств)» [13, С. 14].

Великим надбанням автора вважаємо висновок про самостійність економічного аналізу як науки, яка має свій власний метод і предмет дослідження. Цей висновок є важливим, оскільки досить часто аналіз

досліджують в межах інших наук: менеджменту, обліку, контролю тощо. Дембінський М.В. з цього приводу пише: «Економічний аналіз не є результатом відгалуження від якої-небудь однієї, раніше існуючої економічної науки, а є плодом синтезу ряду спеціальних і галузевих наук – планування, галузевих економік, економічної статистики, бухгалтерського обліку, фінансування, кредитування підприємств тощо» [14, С. 6].

Узагальнення наукових підходів до економічного аналізу наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнення наукових підходів до економічного аналізу

№ з/п	Підхід	Автори
1	Аналіз як функція управління	Белобжецький І.А.
2	Аналіз як наука, система знань	Кочерін В.А., Олійник О.В., Шеремет А.Д.
3	Аналіз як метод пізнання	Кохановський В.П.
4	Аналіз як складова контролю	Вознесенський Е.А.
5	Аналіз як процес	Олійник О.В.

З даних таблиці 1 можна зробити висновок, що економічний аналіз необхідно розглядати як самостійну функціональну науку, яка оперує власним об'єктом, предметом, методологією, в межах якої формується окрема навчальна дисципліна – економічний аналіз; як прикладну діяльність, в контексті якої контроль можна розглядати як функцію управління (функціональний аспект) і як процес (процесний аспект).

Оскільки об'єктом нашого дослідження є стратегічний аналіз, звернемося до оцінки його розкриття науковцями.

Дослідження економічної літератури з питань управління, аналізу, планування дозволило зробити висновок про відсутність єдиної позиції щодо місця стратегічного аналізу в системі стратегічного управління. Деякі автори вважають стратегічний аналіз етапом управління [15, 16], функцією управління [4], методом стратегічного планування та контролінгу [17], процесом аналізу внутрішніх ресурсів [18], інструментом стратегічного управління [19]. Всі наведені трактування умовно можна поділити на такі групи.

Представник першої виділеної групи А.І. Корабльов ототожнює стратегічний аналіз з етапом передпланових досліджень, на якому системно аналізуються фактори зовнішнього, навколишнього середовища та ресурсного потенціалу підприємства (внутрішніх можливостей) для визначення поточного стану справ на підприємстві та виявлення умов для його подальшого успішного розвитку в умовах ринкового господарювання [20, С. 4]. Виходячи з цього, на етапі аналізу створюється необхідна інформаційна база, що дозволяє найефективнішим способом провести процес цілепокладання та вибору альтернатив. Цей підхід можна назвати плановим, оскільки автор акцентує увагу на тому, що аналіз здійснюється в межах планових досліджень.

Представником другого підходу (процесного підходу) можна вважати М.І. Круглова, який визначає стратегічний аналіз як процес комплексного аналізу внутрішніх ресурсів та можливостей підприємства, що спрямовані на оцінку майбутнього стану бізнесу, його сильних та слабких сторін, виявлення стратегічних проблем [18]. Однак вважаємо, що трактування автора можна доповнити аналізом не лише внутрішніх ресурсів, але і факторів зовнішнього середовища, що впливають на діяльність підприємства. До представників другої виділеної нами групи належать і автори, які стратегічний аналіз ототожнюють з дослідженням даних, перетворенням бази даних для визначення варіантів розвитку підприємства. Наприклад, Т.В. Головка, С.В. Саган стверджують, що стратегічний аналіз — це спосіб дослідження і перетворення бази даних, одержаних внаслідок аналізу середовища, на стратегію підприємства. Стратегія інтегрує багато конкурентоспроможних дій та підходів до бізнесу, від яких залежить успішність діяльності підприємства [21, С. 8]. Аналогічного трактування стратегічного аналізу дотримується і К.А. Мамонов: «Стратегічний аналіз – це комплексне дослідження позитивних і негативних факторів, які можуть вплинути на економічне становище підприємства у перспективі, а також шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства у перспективі [22, С. 4].

Третю групу науковців представляють такі вчені, як Г.І. Кіндрацька, що пише: «Стратегічний аналіз зовнішнього середовища – це комплексне дослідження зовнішнього середовища організації (галузі, конкурентів, споживачів, постачальників) з метою оцінки можливостей і загроз і розробки оптимальної виробничої стратегії на основі вибору з-поміж можливих альтернатив» [23]. Ми повністю погоджуємося з наданим трактуванням, однак вважаємо, що обмежувати мету стратегічного аналізу лише формуванням виробничої стратегії є недоцільним, оскільки існує фінансова, маркетингова та інші види стратегій, які потребують формування на підприємстві. Наведений підхід вчених цієї групи можна назвати цільовим, оскільки у їх визначеннях зазначається кінцева мета стратегічного аналізу. Представником цієї групи

можна вважати і З.Є. Шершньову, яка пише, що «Аналіз у стратегічному управлінні – необхідна передумова кожного наступного управлінського циклу, діяльність, яка призначена для вияву причин успіху або неуспіху стратегічної діяльності» [16].

Кравченко О.В. пише, що «суть стратегічного аналізу полягає у тому, що за його допомогою здійснюється вибір конкретної стратегії з багатьох альтернатив і формування всієї системи стратегій. При здійсненні стратегічного аналізу визначається ступінь впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на критерії конкретних стратегій» [24]. Автор також за основу визначення взяла кінцеву мету здійснення стратегічного аналізу, а саме: вибір кінцевої стратегії з існуючих альтернативних.

Автори іншого виділеного нами напряму ототожнюють стратегічний аналіз з новим перспективним напрямом розвитку економічного аналізу [25]. Безумовно, наведене трактування відповідає дійсності, але не розкриває сутності стратегічного аналізу. Цей підхід можна визначити як методологічний.

В своєму дисертаційному дослідженні В.А. Чичун визначає стратегічний аналіз як інструмент стратегічного управління, що надає інформацію для прийняття відповідних управлінських рішень щодо спрямування ресурсів підприємства у стратегічні зони господарювання у сільському господарстві [19, С. 3]. Поряд з цим автор розглядає стратегічний аналіз в теоретичному і методичному аспектах та стверджує, що останній є специфічним елементом системи стратегічного управління, який використовують як основу для прогнозування позиції підприємства на інвестиційно привабливих ринках. Автор застосовує системний підхід до тлумачення аналізу, вважаючи його окремим елементом, але не показує взаємозв'язку з іншими елементами управління. На нашу думку, логічніше було б трактувати стратегічний аналіз як функцію стратегічного управління. Цей підхід можна назвати системним, оскільки акцент зроблений на елементному складі стратегічного управління та визначенні в ньому місця стратегічного аналізу.

Існує альтернативна позиція, що стратегічний аналіз слід винести за межі управління поряд з моніторингом зовнішнього середовища та прогнозуванням [26]. Автори це обґрунтовують тим, що результати аналізу формують базу для самого управління. Однак у такому разі і облік, і планування слід виключити з процесу управління, що є абсурдним твердженням. Цей підхід можна визначити як забезпечувальний, оскільки стратегічний аналіз виключно виконує функцію забезпечення управління, формуючи для цього інформаційну базу.

Ряд авторів, розкриваючи зміст дефініції «стратегічний аналіз», ототожнюють його з аналізом зовнішнього та внутрішнього середовища [27, 28]. Таке трактування визначає цільову спрямованість проведення стратегічного аналізу, але не розкриває в повному обсязі його сутності.

Використавши системний підхід до дослідження стратегічного аналізу, група авторів вважають аналіз складовою частиною обліково-аналітичної підсистеми управління підприємством, яка забезпечить постійний дієвий контроль раціональності функціонування всієї господарської системи [29]. В такому випадку потребує додаткового уточнення зміст обліково-аналітичної підсистеми та дослідження її окремих елементів. Парасій-Вергуненко І.М. стверджує, що виникнення стратегічного аналізу пов'язане з еволюцією поняття управління [30]. Але ми не погоджуємося з позицією автора, що доцільно стратегічний аналіз досліджувати в контексті функцій стратегічного управлінського обліку.

До представників цієї групи також належить С.І. Крилова, який, досліджуючи питання стратегічного управлінського обліку, стверджує, що стратегічний аналіз є елементом стратегічного управлінського обліку, який спрямований на визначення стану господарської діяльності (бізнесу) організації в конкретний момент часу. Далі автор пише, що стратегічний аналіз повинен, в першу чергу, дослідити зовнішні умови як фактори, що впливають на довгострокові (стратегічні) цілі організації, особливо не концентруючись на традиційних завданнях економічного управлінського аналізу [31].

Ми погоджуємося з автором, що під час здійснення стратегічного аналізу є необхідним дослідження факторів зовнішнього середовища, але, як показує практика, також важливим є вивчення внутрішнього середовища підприємства, оскільки лише взаємозв'язок першого та другого становлять стратегічний потенціал підприємства. Водночас не погоджуємося, що аналіз є елементом управлінського обліку. Це рівноправні функції стратегічного управління, які тісно взаємопов'язані одна з одною. В цьому контексті О.В. Олійник пише: «У вітчизняній економічній науці економічний аналіз традиційно пов'язується з бухгалтерським обліком, саме з появою інформаційних баз (появою систематизованих джерел інформації) виникли і бажання, і потреба в аналітичному розгляді накопичених даних» [9, С. 32]. Підхід зазначених вище науковців визначимо як обліковий.

Слід зазначити, що плутанина щодо взаємозв'язку стратегічного обліку та аналізу існує і в західній літературі. Наприклад, М.Бромвіч, надаючи визначення стратегічного управлінського обліку, пише, що «... це надання і аналіз фінансової інформації про ринки, витрати конкурентів, структуру витрат, моніторинг стратегії підприємства і стратегій конкурентів на цих ринках протягом ряду періодів» [32, С. 32]. Вітчизняні вчені також часто змішують поняття стратегічного обліку та аналізу. Зокрема, О.Л. Кундря-Висоцька стверджує, що під стратегічним обліком можна розуміти аналітичну систему для співвіднесення необхідної бухгалтерської інформації зі стратегією фірми [33, С. 137]. Вважаємо, що

стратегічний облік є інформаційною базою для прийняття стратегічних рішень в межах стратегічного управління, оскільки надає можливість вирішити проблеми задоволення потреби в об'єктивній та достовірній інформації, пов'язаної з господарською діяльністю підприємства.

Розкриваючи роль стратегічного аналізу у банку, І.М. Парасій-Вергуненко пише, що така роль визначається його перевагами, які дають змогу: створити інформаційну базу для прийняття фінансових рішень на основі оцінювання внутрішнього та зовнішнього середовища, зменшити негативний вплив зовнішнього і внутрішнього середовища на результати діяльності підприємства; швидко реагувати на зміни та вносити відповідні корективи до стратегії, яка реалізується на даному етапі діяльності господарюючого суб'єкта; визначити необхідний рівень потенціалу підприємства та дію чинників зовнішнього середовища, які у поєднанні дають змогу досягнути його стратегічних цілей [30]. На нашу думку, незважаючи на докладний перелік переваг, що розкривають роль стратегічного аналізу, необхідно визначити його змістовне наповнення.

Досить поширеною в наукових колах є позиція про те, що стратегічний аналіз є складовим етапом стратегічного аудиту. Зокрема, І.М. Богата стверджує: «Зовнішній аналіз може розглядатись як аналітична процедура, яка проводиться в межах стратегічного аудиту» [34]. Цей підхід визначимо як контрольний. На практиці методи та прийоми аудиту та аналізу часто перетинаються, однак стратегічний аналіз вважаємо самостійною функцією стратегічного управління.

Узагальнення підходів до визначення стратегічного аналізу наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Систематизація наукових підходів до визначення стратегічного аналізу в економічній літературі

№ з/п	Назва підходу	Зміст підходу	Представники
1	Плановий	Стратегічний аналіз досліджується в межах реалізації плану підприємства	Корабльов А.І.
2	Процесний	Стратегічний аналіз досліджують як процес, етап	Головка Т.В., Саган С.В., Круглов М.І.
3	Цільовий	Акцент зроблений на кінцевій меті стратегічного аналізу	Кіндрацька Г.І.
4	Контрольний	Визначає стратегічний аналіз складовою частиною контролю (аудиту)	Богата І.М.
5	Обліковий	Трактує стратегічний аналіз як складову стратегічного обліку	Крилов С.І., Кундря-Висоцька О.П., Залевський В.А.
6	Методологічний	Напрямок, вид, складова економічного аналізу	Івашиненко М.І., Олійник О.В.
7	Системний	Елемент стратегічного управління	Чичун В.А.

На наш погляд, всі наведені в таблиці 2 позиції є слушними, однак стратегічний аналіз необхідно розглядати комплексно, поєднуючи вже існуючі підходи до аналізу. Це надасть можливість в подальшому уточнити його зміст. Для цього необхідно додатково знайти відмінні риси стратегічного аналізу від традиційного оперативного (табл. 3).

Таблиця 3

*Порівняльна характеристика оперативного та стратегічного аналізу**

№ з/п	Ознака порівняння	Оперативний аналіз	Стратегічний аналіз
1	2	3	4
1	Часовий горизонт	Коротко- і середньостроковий	В основному, довгостроковий
2	Можливість врахування зовнішніх факторів	Як правило, не враховуються або враховуються незначно	Врахування факторів зовнішнього середовища є обов'язковим
3	Мета	Отримання об'єктивної та достовірної інформації про ефективність господарювання об'єкта аналізу та контролю, в ролі якого виступає суб'єкт підприємницької діяльності	Змістовний опис об'єктів дослідження, виявлення тенденцій, особливостей, можливих напрямів його розвитку

4	Напрямок аналізу	Оперативний аналіз іноді називається вартісним. Він спрямований на оцінку результатів діяльності підприємства	Стратегічний аналіз спрямований на визначення можливих шансів і ризиків зовнішнього середовища, сильних і слабких сторін підприємства для планування продуктів і програми продуктів з необхідним для їх виробництва потенціалом
---	------------------	---	---

Закінчення табл. 3

1	2	3	4
5	Об'єкти аналізу	Фінансово-економічний стан; ринкова вартість; якість менеджменту; інвестиційна привабливість; рентабельність; реструктуризація бізнесу або організаційної структури; частка ринку збуту, проникнення (закріплення) на новий сегмент ринку; ризики і т. д.	Окремі стратегічні господарські підрозділи, стратегічні зони господарювання, сектори бізнесу або окремі продукти
6	Методологія аналізу	Методи: порівняння, вибірковий, маржинальний, факторний, економіко-математичний тощо	Методи оперативного аналізу і специфічні методи стратегічного аналізу (наприклад, PEST, ABC тощо)
7	Інформаційна база аналізу	Фінансова звітність, бізнес-план, інші внутрішні джерела	Зовнішні та внутрішні джерела, фінансова звітність; бізнес-плани тощо
8	Характер аналізу	Ретроспективний	Перспективний

* узагальнено за [9, 35, 22, 1, 16, 35]

Аналіз даних таблиці 3 дозволяє зробити висновок, що стратегічний аналіз відрізняється від традиційного:

- 1) можливістю врахування зовнішніх факторів;
- 2) довгостроковим характером;
- 3) використанням, поряд з традиційною, специфічної методології;
- 4) орієнтацією на майбутнє;
- 5) метою здійснення.

Олійник О.В. до наведених ознак додає: особливості цільового спрямування, широту інформаційної бази, використання принципово нових інших способів та прийомів поряд з традиційними, необхідність залучення (поєднання) різноманітних аналітичних методик та видів економічного аналізу [9, С. 311–312].

Порівняльний аналіз оперативного та стратегічного аналізу дозволив уточнити визначення стратегічного аналізу – це функція стратегічного управління, яка спрямована на комплексне всебічне дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища суб'єкта господарювання, для визначення поточного стану справ на підприємстві та виявлення тенденцій, особливостей, можливих напрямів його розвитку. Стратегічний аналіз має специфічні напрями, об'єкти та методи дослідження, орієнтований на перспективний розвиток підприємства та тісно пов'язаний з іншими функціями стратегічного управління (плануванням, обліком, контролем, організацією). Він дозволяє отримати керуючій системі господарюючого суб'єкта комплексний аналітичний опис стану і перспектив довгострокового розвитку підприємства з необхідною деталізацією, що може слугувати надійною інформаційною основою для розробки фінансової, економічної, збутової, виробничої, інвестиційної, соціальної стратегій, які є складовими генеральної стратегії розвитку бізнесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Досліджено теоретичні підходи до визначення стратегічного аналізу і зроблено висновок про їхню різноспрямованість, що вимагає уточнення категоріально-понятійного апарату. На підставі критичного аналізу економічної літератури виділено плановий, процесний, методологічний, обліковий, контрольний та системний підходи до трактування сутності стратегічного аналізу і визначено, що стратегічний аналіз є багатоаспектною, комплексною категорією.

Порівняльний аналіз оперативного та стратегічного аналізу дозволив уточнити поняття стратегічного аналізу як функції стратегічного управління, яка спрямована на комплексне всебічне дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища суб'єкта господарювання, для визначення поточного стану справ на підприємстві та виявлення тенденцій, особливостей, можливих напрямів його розвитку. На

відміну від оперативного традиційного аналізу, стратегічний аналіз має специфічні напрями, об'єкти та методи дослідження, орієнтований на перспективний розвиток підприємства та тісно пов'язаний з іншими функціями стратегічного управління (плануванням, обліком, контролем, організацією).

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з уточненням мети, завдань, принципів, методів стратегічного аналізу та побудовою його концептуальної моделі.

Список використаної літератури:

1. *Савицкая Г.В.* Анализ хозяйственной деятельности предприятия / *Г.В. Савицкая* : учеб. пособие. – М. : ИП «Экоперспектива», 1998. – 498 с.
2. *Кохановский В.П.* Философия и методология науки : учебник для вузов / *В.П. Кохановский*. – Ростов на/Д : Феникс, 1999. – 576 с.
3. *Кочерин Е.А.* Контроль в системе управления социалистическим производством. Вопросы теории и практики / *Е.А. Кочерин*. – М. : Экономика, 1982. – 216 с.
4. *Белобжецкий И.А.* Финансовый контроль и новый финансовый механизм / *И.А. Белобжецкий*. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 256 с.
5. *Вознесенский Э.А.* Проблемы учебной литературы по курсу «Ревизия и контроль» / *Э.А. Вознесенский* // Бухгалтерский учет. – 1974. – № 10. – С. 68–70.
6. *Данилевский Ю.А.* О проекте методики проведения ревизий / *Ю.А. Данилевский, В.К. Шарафеев* // Бухгалтерский учет. – 1988. – № 11. – С. 23–28.
7. *Омелюк О.Н.* Хозяйственный контроль производственной деятельности санаторно-курортных организаций : дис. ... к.э.н. : 08.00.12. / *Омелюк Олег Николаевич*. – М., 2003. – 201 с.
8. *Максименко Г.Д.* Некоторые публикации о ревизии хозяйственной деятельности // *Г.Д. Максименко* // Бухгалтерский учет. – 1975. – № 11. – С. 65–67.
9. *Олійник О.В.* Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін / *О.В. Олійник*. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 653 с.
10. *Ізмайлова К.В.* Фінансовий аналіз : навч. посібник / *К.В. Ізмайлова*. – 2-е вид. – К. : МАУП, 2001. – 152 с.
11. *Лазаршина І.Д.* Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика : монографія / *І.Д. Лазаршина*. – Рівне : НУВГП, 2005. – 369 с.
12. Розвиток теорії та методології обліку і аналізу в умовах трансформації суспільної свідомості : монографія // *І.В. Жиглей, І.В. Замула, О.В. Олійник, М.М. Шигун* ; під заг. ред. *Ф.Ф. Бутинця*. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 319 с.
13. *Шеремет А.Д.* Теория экономического анализа : учебник. – 2-е изд., доп. / *А.Д. Шеремет*. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 366 с.
14. *Дембинский Н.В.* Вопросы теории экономического анализа / *Н.В. Дембинский*. – М. : Финансы, 1973. – 72 с.
15. *Виханский О.С.* Стратегическое управление / *О.С. Виханский*. – М., 1997.
16. *Шериньова З.Є.* Стратегічне управління : підручник / *З.Є. Шериньова*. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.
17. *Демьянова О.В.* Методические основы стратегического анализа на промышленном предприятии / *О.В. Демьянова*. : дис. ... к.э.н. : 08.00.05. – Казань, 2004. – 269 с.
18. *Круглов М.И.* Стратегическое управление компанией : учебник для ВУЗов / *М.И. Круглов*. – М. : Русская Деловая Литература, 1998. – 768 с.
19. *Чичун В.А.* Стратегічне управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств / *Чичун В.А.* : автореф. дис. ... к.е.н. : спец. 08.00.04 «Економіка і управління підприємством». – Тернопіль : ТНЕУ, 2009.
20. *Кораблев А.И.* Стратегический анализ предприятия в условиях рыночной экономики : учебное пособие для магистров / *А.И. Кораблев*. – Санкт-Петербург, 2010. – 42 с.
21. *Головка Т.В.* Стратегічний аналіз : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / *Т.В. Головка, С.В. Сагова* ; за ред. д-ра екон. наук, проф. *М.В. Кужельного*. – К. : КНЕУ, 2002. – 198 с.
22. *Мамонов К.А.* Конспект лекцій з дисципліни «Стратегічний аналіз» (для студентів 5 курсу денної форми навчання спеціальності 8.050106 «Облік і аудит»). – Харків : ХНАМГ, 2008. – 56 с.
23. *Кіндрацька Г.І.* Стратегічний менеджмент / *Г.І. Кіндрацька*. – К. : Знання, 2006. – 366 с.
24. *Кравченко О.В.* Значення й місце стратегічного аналізу в управлінні підприємством / *О.В. Кравченко* // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірн. наук. праць. – Т. 8. – Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС, 2003. – С. 177–181.
25. *Івашиненко Л.О.* Развитие методики стратегического учета в коммерческих организациях / *Л.О. Ивашиненко* : автореферат дисс. ... к.э.н. – Мичуринск-научоград РФ, 2008. – 26 с.

26. Коробейников О.Л. Стратегическое поведение: от разработки до реализации / О.Л. Коробейников, В.Ю. Колесов, А.А. Трифилова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2012. – № 3. – С. 88–129.
27. Мних Є.В. Економічний аналіз : підручник / Є.В. Мних. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
28. Галушка З.І. Стратегічний менеджмент : навч.-метод посібник / З.І. Галушка, І.Ф. Комарницький // Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича. – Чернівці, 2006. – 247 с.
29. Залевский В.А. Управленческая учетно-аналитическая система производственных затрат для целей стратегического менеджмента: теория и методология / В.А. Залевский : автореф. дис. ... д.э.н. – Орел, 2009. – 25 с.
30. Парасій-Вергуненко І.М. Стратегічний аналіз у банках: теорія, методологія, практика / І.М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2007. – 360 с.
31. Крылов С.И. Стратегический управленческий учет и его роль в управлении финансовыми потоками организации / С.И. Крылов // Управленческий учет. – 2005. – № 3. – С.13–24.
32. Bromwich M. The case for strategic management accounting: the role of accounting information for strategy in competitive markets // Accounting Organization and Society. – 1990. – № 1. – P. 27–46.
33. Кундря-Висоцька О.П. Змістовні характеристики стратегічної парадигми обліку / О.П. Кундря-Висоцька // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 3 (53). – С. 137–139.
34. Богатая И.Н. Стратегический учет и аудит: теория и практика / И.Н. Богатая // Фундаментальные исследования. – 2007. – № 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rae.ru.
35. Зуб А.Т. Стратегический менеджмент: Теория и практика : учебное пособие для вузов / А.Т. Зуб. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 415 с.

САУХ Ірина Василівна – докторант кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– стратегічний менеджмент та стратегічний аналіз підприємств.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2014.